

عوامل مؤثر بر تمایل به ادامه تحصیل در رشته‌های مختلف تخصصی در دانشجویان دانشکده‌های دندانپزشکی کرمان، رفسنجان و زاهدان

مریم‌السادات‌هاشمی‌پور، نادر نوابی، الهه سرداری

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / اسفند ۱۳۹۰؛ ۱۱(۸): ۹۷۹ تا ۹۸۲

مقدمه

دندانپزشکان نقش مهمی در ارتقای خدمات درمانی و ارائه راهکارهای مناسب در زمینه این خدمات ایفا می‌کنند، و در این میان نقش متخصصین دندانپزشکی از اهمیت خاصی برخوردار است. طبق تحقیقات انجام شده متخصصان دندانپزشکی در ارائه خدمات ویژه به بیماران، بالا بردن کیفیت مراقبت از دندان، نوآوری در علم دندانپزشکی، گسترش تحقیقات و پژوهش‌های بالینی نقش کلیدی دارند.

پیشرفت‌های علمی و فنی در سه دهه اخیر به طور گسترده‌ای هر یک از رشته‌های تخصصی دندانپزشکی را تحت تأثیر قرار داده است (۱). رشته‌های تخصصی دندانپزشکی به مرور زمان شکل گرفته است و جایگاه خود را در این رشته پیدا کرده است و در همین راستا دانشجویان هر کدام با انگیزه‌های خاص خود به یکی از این رشته‌ها گرایش پیدا می‌کنند. همانند انتخاب شغل، انتخاب رشته تحصیلی نیز تحت تأثیر انگیزه‌های فردی و عواملی مانند جنس، خانواده و والدین، دوستان، معلمان، وضعیت اقتصادی-اجتماعی، میزان تحصیلات والدین، و کشور و محل زندگی است. به عنوان مثال انتخاب شغل در کشورهای توسعه یافته بیشتر تحت تأثیر خویشاوندان و دوستان است در حالی که در کشورهای در حال توسعه، والدین و معلم‌ها در این زمینه نقش اساسی‌تری دارند (۲). مطالعه‌ای در آمریکا نشان داد که دستیاران تخصصی ارتودنسی، رضایت شغلی، شیوه زندگی و ساختار شغلی مناسب را مهم‌ترین عامل در انتخاب این رشته تخصصی ذکر می‌کنند (۳). در حالی که تاکنون مطالعات محدودی در زمینه تمایل دانشجویان دندانپزشکی به رشته‌های تخصصی در ایران و دنیا وجود دارد.

در حال حاضر ۲۵ دانشکده دندانپزشکی در ایران وجود دارد که تنها در ۱۴ دانشکده در ۱۱ رشته، دانشجوی تخصصی پذیرفته می‌شود و تخمین زده می‌شود که در حال حاضر بیش از ۱۰۰۰ متخصص در کشور مشغول به کار هستند (۴). با توجه به این که امروزه رشته دندانپزشکی از گستردگی خاصی برخوردار است و این گستردگی دلیلی بر نیاز به

* نویسنده مسؤول: دکتر مریم‌السادات‌هاشمی‌پور (استادیار)، عضو مرکز تحقیقات بیماری‌های دهان و دندان، گروه آموزشی بیماری‌های دهان، دانشکده دندانپزشکی کرمان، کرمان، ایران. m_s_hashemipour@yahoo.com

دکتر نادر نوابی (استادیار) گروه آموزشی بیماری‌های دهان، دانشکده دندانپزشکی کرمان، کرمان، ایران. (m_s_hashemipour@yahoo.com)؛ دکتر الهه سرداری، دندانپزشک (elasiiib@gmail.com)

این نوشته برگرفته از طرح تحقیقاتی است که با شماره ۹۰-۰۶/ع در معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی کرمان تصویب و هزینه‌های آن پرداخت گردیده است. تاریخ دریافت این نوشته: ۹۰/۴/۹، تاریخ اصلاح: ۹۰/۷/۱۸، تاریخ پذیرش: ۹۰/۷/۲۱

تخصصی شدن شاخه‌های مختلف دندانپزشکی است، بالطبع ضرورت گام برداشتن به سمت بررسی تمایل دانشجویان به رشته‌های تخصصی دندانپزشکی را توجیه می‌کند. بر همین اساس مطالعه حاضر به منظور بررسی عوامل مؤثر بر تمایل دانشجویان رشته دندانپزشکی به ادامه تحصیل در رشته‌های مختلف تخصصی در دانشجویان دانشکده‌های دندانپزشکی کرمان، رفسنجان و زاهدان در سال ۱۳۹۰-۱۳۸۹ انجام شد.

روش: در یک مطالعه توصیفی مقطعی دانشجویان سال چهارم، پنجم و ششم دانشکده‌های دندانپزشکی کرمان، رفسنجان، و زاهدان در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ به تعداد ۳۰۲ نفر با روش نمونه‌گیری ساده جهت شرکت در مطالعه انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته و پایا و روا شامل قسمت‌های اطلاعات فردی و دموگرافیک، گویه‌های مربوط به علل علاقه‌مندی (۸ سؤال) گویه‌های مربوط به عدم تمایل به ادامه تحصیل (۹ سؤال) و گویه‌های مربوط به دلایل انتخاب رشته تخصصی خاص (۵ گویه) طراحی گردید. مقیاس پرسشنامه به صورت سه درجه‌ای، مهم، نسبتاً مهم و بی‌اهمیت در مورد انگیزه‌های ورود به رشته تخصصی طراحی شدند. برای پاسخ مهم نمره ۲، نسبتاً مهم نمره ۱ و بی‌اهمیت نمره صفر در نظر گرفته می‌شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ $(\alpha=0/85)$ تعیین گردید.

پرسشنامه مذکور در اختیار کلیه دانشجویان سال چهارم تا ششم دندانپزشکی بر اساس لیست موجود در آموزش قرار گرفت. از دانشجویانی که تمایل به همکاری داشتند درخواست گردید تا نظر خود را در مورد هر کدام از سؤالات پرسشنامه به صورت مهم، نسبتاً مهم و بی‌اهمیت بیان نمایند. به افراد اطمینان داده شد که کلیه اطلاعات به صورت محرمانه باقی مانده و صرفاً آمار کلی آن گزارش می‌شود. بعد از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها کد گذاری شده و با استفاده از آزمون‌های مجذور کای برنامه آماری SPSS-17.5 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج: از میان پرسشنامه‌های توزیع شده پرسشنامه‌های ۲۸۱ نفر (۹۰/۱ درصد) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از این تعداد ۱۱۱ نفر (۳۹/۵ درصد) از دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ۸۹ نفر (۳۱/۷ درصد) دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان و ۸۱ نفر (۲۸/۸ درصد) دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان بودند. تعداد ۱۱۲ نفر (۴۰/۳ درصد) مذکر و ۱۶۶ نفر (۵۹/۷ درصد) مؤنث بودند و ۳ نفر جنسیت خود را مشخص نکرده بودند. ۲۰۶ نفر (۷۳/۳ درصد) از افراد مایل به ادامه تحصیل بودند و زنان بیش از مردان تمایل به ادامه تحصیل داشتند. در رابطه با دلایل تمایل به ادامه تحصیل مهم‌ترین دلایل، تمایل به استخدام در دانشگاه، توصیه خانواده و دسترسی به ارتباط بهتر با مردم گزارش گردید. ضمناً دلایلی همچون کسب موقعیت اقتصادی بهتر، دسترسی به کار بهتر و بیشتر، کسب موقعیت اجتماعی بهتر و دسترسی به معلومات بیشتر از بی‌اهمیت‌ترین دلایل دانشجویان در این زمینه بودند.

بیشترین دلایل عدم تمایل در این زمینه به ترتیب توصیه خانواده مبنی بر عدم موافقت آنها با ادامه تحصیل، مسافرت به خارج از کشور، مشکلات مالی و عدم وجود رشته مورد علاقه بودند.

این مطالعه نشان داد که رشته‌های ارتودنسی، ترمیمی، دندانپزشکی اطفال و نوجوانان، اندودانتیکس بیشترین میزان تقاضا را داشته و این در حالی است که هیچکدام از دانشجویان تمایل به ادامه تحصیل در رشته بیماری‌های دهان، و دندانپزشکی اجتماعی را نداشتند. همچنین مهم‌ترین دلایل دانشجویان برای انتخاب این رشته‌ها تمایل خانواده، دوره تحصیل کوتاه‌تر و خدمت بیشتر به مردم ذکر گردید. مواردی که اهمیت کمتری در انتخاب این رشته‌ها داشتند شامل علاقه صرف به علم آن رشته، موقعیت و منزلت اجتماعی و جنبه اقتصادی بودند.

بحث: تمایل زیاد دانشجویان به ادامه تحصیل هم‌راستا با نتایج مطالعه اندرسون و بیل (Bea, Anderson) است که در آن ۶۲/۸ درصد دانشجویان تمایل به ادامه تحصیل داشتند (۵). تحقیقات انجام شده توسط آیرلند (Ireland) و همکاران، الدلیگان (Al-Dlaigan) و همکاران، و هیول و داربی (Hull, Darby) نشان‌دهنده افزایش تقاضا برای ادامه تحصیل در رشته‌های تخصصی دندانپزشکی است (۸ تا ۸).

در این مطالعه مهم‌ترین دلایل تمایل به ادامه تحصیل، تمایل به استخدام در دانشگاه، توصیه خانواده و دسترسی به ارتباط بهتر با مردم گزارش گردید که با سایر مطالعات مشابه همخوانی دارد (۹ تا ۱۱)، اگرچه با مطالعه محمود هاشمی که مهم‌ترین دلایل تمایل به ادامه تحصیل شامل افزایش معلومات، رسیدن به رتبه‌های علمی بالاتر، رسیدن به موقعیت اجتماعی بهتر بودند تفاوت دارد (۱۲).

تمایل دانشجویان به استخدام در دانشگاه مشابه با نتایج مطالعه خامی و همکاران، و وحید دستجردی و همکاران است (۱۳ و ۹)؛ در صورتی که نتایج مطالعاتی در دانشجویان تخصصی ارتودنسی کانادا و امریکا نشان داد که دستیاران تخصصی به دلایل مالی تمایلی به کار در دانشگاه به عنوان عضو هیأت‌علمی ندارند (۳ و ۱). مطالعه فروسچل و اسکینفورد (Froeschle و Skinford) بر روی ۴۵۱ نفر از اعضای هیأت‌علمی دانشکده‌های دندانپزشکی آمریکا نشان داد که اعضای هیأت‌علمی از حقوق کم و ساعت کاری تمام وقت ناراضی هستند و این مسأله سبب کاهش علاقه به کار آکادمیک و نگرانی در اکثر جوامع شده است (۱۴).

در مطالعه حاضر دلایلی همچون کسب موقعیت اقتصادی بهتر، دسترسی به کار بهتر و بیشتر، کسب موقعیت اجتماعی بهتر از بی‌اهمیت‌ترین دلایل دانشجویان در این زمینه بودند. محمودهاشمی نشان داد که مهم‌ترین دلایل عدم علاقمندی دانشجویان شامل خسته شدن از تحصیل، مشکلات ناشی از موفقیت در امتحان تخصصی و شروع کار بلافاصله پس از فراغت از تحصیل است (۱۲).

در مطالعه انجام شده توسط زدیک (Zadik) و همکاران، جنبه‌هایی هم چون کمک به مردم از اهمیت کمتری برخوردار بودند (۱۵) که مشابه با مطالعه آلن (Allen) است (۱۶).

رشته‌های ارتودنسی، جراحی، ترمیمی، دندانپزشکی اطفال بیشترین میزان تقاضا را داشته و هیچ کدام از دانشجویان تمایل به ادامه تحصیل در رشته بیماری‌های دهان و دندانپزشکی اجتماعی نداشتند. مهم‌ترین دلایل دانشجویان برای انتخاب این رشته‌ها تمایل خانواده، دوره تحصیل کوتاه‌تر و خدمت بیشتر به مردم ذکر گردید، که با سایر مطالعات همخوانی دارد (۸ و ۹ و ۱۲).

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج مطالعه کنونی و به طور کلی می‌توان اذعان نمود که اکثریت قابل توجه فارغ‌التحصیلان دندانپزشکی دانشکده‌های مورد بررسی، تمایل به ادامه تحصیل دارند. با توجه به این که نتایج این تحقیق تنها محدود به سه دانشکده دندانپزشکی است پیشنهاد می‌شود برای آگاهی از انگیزه‌های دانشجویان سایر دانشکده‌ها در این زمینه و هدایت آنها به سوی انتخاب رشته متناسب با انگیزه‌ها و علایق‌شان، تحقیقات مشابهی نیز در دانشکده‌های دندانپزشکی سایر دانشگاه‌ها انجام شود.

قدردانی: این پژوهش با حمایت مالی و معنوی معاونت تحقیقات و فن‌آوری دانشگاه علوم پزشکی کرمان انجام پذیرفته است و با شماره پایان نامه ۶۹۹ در کتابخانه دانشکده دندانپزشکی کرمان به ثبت رسیده است. بدین وسیله مراتب قدردانی از این معاونت اعلام می‌گردد.

منابع

1. Rice CD, Hayden WJ, Glaros AG, Thein DJ. Career changers: dentists who choose to leave private practice. *J Am Coll Dent*. 1997; 64(1): 20-6.
2. Orenuga OO, da Costa OO. Characteristics and study motivation of clinical dental students in Nigerian universities. *J Dent Educ*. 2006; 70(9): 996-1003.
3. Noble J, Hechter FJ, Karauskos N, Wiltshire WA. Motivational factors and future life plans of orthodontic residents in the United States. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*. 2010; 137(5): 623-30.
4. Pakshir HR. Dental education and dentistry system in Iran. *Med Princ Pract*. 2003;12(1): 56-60.
5. Anderson RJ, Beal JF. James--an appreciation. His work in academic dental public health and the speciality. *Community Dent Health*. 1993; 10(3): 213-6.
6. Ireland RS, Palmer NO, Bickley SR. A survey of general dental practitioners' postgraduate education activity and demand for extended modular postgraduate programmes. *Br Dent J*. 1999; 187(9): 502-6.
7. Al-Dlaigan YA, Al-Sadhan R, Al-Ghamdi M, Al-Shahrani A, Al-Shahrani M. Postgraduate specialties interest, career choices and qualifications earned by male dentists graduated from King Saud University. *The Saudi Dental Journal*. 2011; 23(2): 81-6.
8. Hull RH, Darby ML. Continuing education. *J Dent Hyg*. 1989; 63(9): 415-22.
9. Vahid Dastjerdi E, Mahdian M, Nazarali Sh, Badiie MR. [Study motives and career plans of postgraduate students in Dental School, Shahid Beheshti University of Medical Sciences]. *Journal of Dental School Shahid Beheshti University of Medical Sciences*. 2011; 29(1): 36-42. [Persian]
10. Mmembe CK. A look at the careers of women dentists in developing countries. *Int Dent J*. 1990; 40(3): 145-8.
11. Baldwin PJ, Dodd M, Rennie JS. Careers and patterns of work of Scottish dental graduates: 1991 and 1994. *Br Dent J*. 1998; 185(5): 238-43.
12. Mahmood Hashemi H. [Barrasye mizan alagheye daneshjooyane daneshkadehaye dandanpezeshkye shahre Tehran be edameye tahsil dar reshtehaye mokhtalefe takhasosi]. *Dental Journal (Islamic Dental Association of Iran)*. 2001;13(3): 59-73. [Persian]
13. Khami MR, Murtomaa H, Jafarian M, Vehkalahti MM, Virtanen JI. Study motives and career choices of Iranian dental students. *Med Princ Pract*. 2008; 17(3): 221-6.
14. Froeschle ML, Sinkford JC. Full-time dental faculty perceptions of satisfaction with the academic work environment. *J Dent Educ*. 2009; 73(10): 1153-70.
15. Zadik D, Gilad R, Peretz B. Choice of dentistry as a career and perception of the profession. *J Dent Educ*. 1997; 61: 813-6.
16. Allen CE. Choosing dentistry for a career and professional development: what can be done to help students? *J Tenn Dent Assoc*. 1985; 65(1): 29-34.